

Jelentés a M.T.A. Könyvtárának 1951. évi működéséről.

A M.T.A. Könyvtára, mint maga az Akadémia is, kezdeti, haladó korszakát kivéve ön-célu, elazigetelt intézmény volt. Működése helyes irányt csak 1950-ben vett, az Akadémia 1949. XXVII. t.c. alapján történő átszervezésekor. A megújított Akadémia célkitűzései a Könyvtár felé is új feladatokat szabtak. A Könyvtár célkitűzése lett az akadémikusok, tudósok, tudományos kutatók számára, tudományos munkájuk végzéséhez szükséges haladó tudományos anyag megszerzése és a régi anyag hozzáférhetővé tétele.

1950-ben a Könyvtár vezetésének átvételekor a feladatok teljesítéséhez még a legszükségesebb feltételek is hiányoztak, így:

1./ A Könyvtár nem rendelkezett munkatervvel, nem volt

- a./ a gyűjtőköre megszabott,
- b./ az anyag feldolgozása szakszerű,
- c./ a raktározása megfelelő,
- d./ céltudatos cserkapcsolat
- e./ szászottevő köttetés és restaurálás.

ad 1./a./ A gyűjtőkör meghatározására 1951. februárjában történt egy megbeszélés Busznyák, Erdőy-Gruz, Fogarasi és Hevesi elvtársak részvételével. E megbeszélés alapján gyűjtőnk a következő volt:

marxizmus-leninizmus tudományos irodalma, külföldi tudományos társulatok és akadémiák kiadványai, nyelvi-, irodalom-, társadalom-, történettudományi anyag / különösen a magyar vonatkozású tudománytörténelem és szépirodalom/, orientalisztika, a magyar irodalom és tudomány fejlődése szempontjából fontos kéziratos anyag. A természettudományok és műszaki tudományok köréből a hazai anyagon kívül az összefoglaló nagy művek és az akadémiai kutatóintézetek terveinkével kapcsolatos külföldi részletművek.

A Horthy-korszakban a könyvvásárlás évi átlaga alig haladta meg a 100-at, ennél fogva a Könyvtár állományából csaknem kivétel nélkül hiányoztak az utolsó 30 év külföldi tudományos eredményei, főleg a szovjet tudományos művek. Míg a teljes gyarapodás 1950-ben 19.639 darab, 1951-ben már 49.344 darab volt. Ebből vásárlás 5.835 kötet. Részletezve: természet-tudományos, matematikai, műszaki tudományos anyag 2.044 kötet, 35 százalék, egyéb tudományok 3.791 kötet = 65 százalék. A vásárolt művek 43.9 százaléka szovjet anyag. A legújabb anyag beszerzése mellett lényeges feladatunk volt a már korábban megjelent, de nálunk hiányzó fontos összefoglaló művek, illetőleg hiányos sorozatok pótlása / enciklopédiák, szótárak, stb. /

Értékes Kézirattárunkat, mely fennállása óta még soha nem indított tervszerű gyűjtést, 8.474 darabbal gyarapítottuk, többek között egy 1.700 körüli kottakódexszel; legrégebbi magyarországi szlovák nyelvenlékek egyikével; számos Ady-emlékkel, Petőfi, Kossuth és más nagyjaink kézirataival.

A szovjet anyag beszerzése, régebben főleg a Horizont, részben a Szovjetunió Akadémiájától kapott ajándékok, 1951. tele óta pedig külön e célra rendszeresített Kélektor útján is történik.- A Horizont régebben megjelent anyagból semmit, az újonnan megjelenőkből pedig csak a Magyarországra küldött anyagot tudja biztosítani számunkra.

ad 1./b./ A különböző munkaterületeken, ahol lehetséges volt, így a naplózás, cím-felvétel, szakonás terén, figyelembe véve a szovjet eredményeket, minthogy irányadó országos szerv nem volt, magunk állapítottuk meg a normákat. Ezek a számok a többi könyvtárhoz viszonyítva, 10-30 százalékkal magasabbak. A nem megfelelő katalógusok pótlására új katalógizálási rendszert vezetünk be / betű, szak, periódikák, sorozatok, földrajzi katalógusok, stb. / A naplózásban szovjet példa nyomán hazánkban elsőként az időszakos kiadványok felvételében áttértünk a modern kartotékos rendszerre.

Az Akadémia fennállása óta épületében több hatalmas iratgyűjtemény halmozódott fel. Ezek kellő rendezés hiányában a kutatás számára eddig nagyrészt hozzáférhetetlenek voltak. Így a Kisfaludy Társaság irattára, az Akadémiának több, mint 100.000 tudománytörténetileg fontos rendezetlen irata, népköltési gyűjtése, stb. 1951-ben ebből az anyagból 42.000-t, 20 százalékosan ismeretlen, rendeztünk.

A rekatalógizálás sorrendjét 1951-ben főleg a kereslet mértéke szabta meg, először a régebbi, de még el nem avult természettudományi anyag került sorra, elsősorban a jelentősebb folyóiratok, majd a történelemszak fontosabb munkái.

ad 1.c./ A raktározás terén bevezettük a nagyság szerinti numerus currens rendszerben való felállítást.

ad 1.d./ Könyvtárunk gyarapodásának egyik legfontosabb forrása a külföldi akadémiaikkal és tudományos társulatoikkal folytatott kiadványosoránk. A háború óta 1950. februárjáig összesen 260 külföldi tudományos intézettel került a Könyvtár ismét cseréviszonyba. 1950-51-ben az e téren volt korábbi passzivitást aktív, céltudatos cseretevékenységgel váltottuk fel. A szakosztályoktól nyert jegyzékek tekintetbevételével a külföld minden számottevő tudományos társulatához intézett felszólításunkban felhívtuk figelmüket a megjelent, vagy megjelenendő új magyar Actákra. A beígért Acták késedelmeskedő megjelenéséig pedig a cseretársulat kívánságára más kiadványokat küldtünk. 1951. december 31.-ig már rendszeresen 1.022 külföldi tudományos intézménytől 1.559féle időszakos kiadvány érkezett. Befutott még ezenfelül 1.208 önálló mű is. Az egész anyag értéke már eddig is meghaladja a 12.000 dollárt, bár mintegy 450-féle, az 1951. év cseréjéhez tartozó kiadvány érkezése még csak ezután várható.

ad 1.e./ 1951-ben megindítottuk a veszélyeztetett anyag szakszerű restaurálását s az év folyamán 1.035 kéziratot, köztük 29 kódexet, illetőleg 138 igen értékes újkori kéziratot - Bessenyei, Csokonay, Bacskányi, Berzaenyi, Kisfaludyak, Kazinczy, Külcsey, Vörösmarty kéziratait köttettük be, ill. restauráltattuk. - Nyomtatványanyagunkból főleg folyóiratokból 2.064 kötetet köttettünk.

2./ A Könyvtár fennállása óta működését és fejlődését biztosító, számottevő anyagi fedezettel nem rendelkeezett. 1950-ben saját költségvetéssel rendelkező, önálló akadémiai intézetté szerveztük át.

3./ A dolgozók ideológiai képzettsége hiányos, létszámuk alacsony volt. 1950-ben dolgozaink létszáma 29, ezt 1951. év végével 56-ra növeltük. - A százalékos növekedés ma-

gasnak látszik ugyan, de valójában messze alatta van a megnövekedett feladatok elvégzéséhez szükséges létszámnak.- Az egyébként szakmailag jól képzett káderek ideológiai fejletlensége nagy nehézségeket okozott a Könyvtár munkájában. Különböző tanfolyamok és szemináriumok rendezésével megkezdtük a dolgozók átnevelését, munkánknak még elején vagyunk. Egyidejűleg igyekeztünk új, fiatal dolgozók felvételével a párttagok számát növelni.

4./ A Könyvtár nem rendelkezett a szükséges helyiségekkel, berendezéssel és felszereléssel. Az elhanyagolt, romos helyiségekből megépítettük, illetőleg berendeztünk 20 helyiséget, különösen ki kell emelnünk ezek közül a Kézirattárat, a Régi Magyar Könyvtárt, az Ősnyomtatványtárat, a Keleti Könyvtár kutatótermeit, a kodexek elhelyezésére szolgáló pánccsoszobát, 5 új dolgozószobát, stb.

5./ Hiányoztak a Könyvtár anyagát ismertető Kiadványok. 1950-ben a Könyvtár akkori egyetlen olvasótermét akadémikusok, tudósok csekély számban és esetben látogatták. - A kapcsolat kiépítésére több alkalommal körlevéllel fordultunk az akadémikusokhoz, tudósokhoz és kutatókhoz, hogy közöljék velünk munkájukhoz szükséges könyvek és folyóiratok jegyzékét. A művek beszerzéséről gondoskodtunk. Eddig 11 füzetben átlag 500 címfelvétellel ismertettük az újabban megszerzett szovjet tudományos anyagunkat. E füzeteket megküldöttük az akadémikusoknak, kutatóintézeti munkatársaknak, egyetemi tanároknak, tudósoknak és aspiránsoknak. Szakosztályainknak két ízben küldöttük meg a nyugati beszerzések listáját. - Évtizedes szünet után újból megjelentettük a Könyvtárba rendszeresen érkező folyóiratok jegyzékét is. / nyomtatott 23 oldal/. Ez 1925 féle időszaki kiadvány címét tartalmazta. Ebből 211 szovjet, 355 népi demokráciákból való kiadvány. Könyvtárunkba érkező folyóiratok és periódikák 80 százaléka matematikai, természettudományi, orvosi és műszaki tudományok köréből tevődik össze. Külföldi és belföldi vonatkozásban bevezettük a könyvtárközi átkölcsönző szolgálatot. Értékeink fokozott védelmére és használatuk kiterjesztésére megindítottuk az értékes anyagunk mikrofilmre való vételét. Jelenleg mintegy 45.000 felvétel áll a kutatók rendelkezésére. 1951-ben nyomtatványanyagunkat mintegy 34.000 kötettel 14.000 esetben használták tudományos kutatók. Közöttük több, mint 1.500 esetben elsővonalbeli tudósaink. - Kézirattár illetőleg a Keleti Könyvtár kutatótermeiben közel 1.100 kutató, több mint 400 esetben akadémikus dolgozott. Ez a szám a múltéhoz viszonyítva magas, de értékeink megfelelő ismertetésével feltétlenül fokozandó.

Hibák és hiányosságok a Könyvtár munkájában:

1./ Az Akadémia ötéves tudományos terve figyelmen kívül hagyta a Könyvtárat és nem állapít meg intézményesen feladatokat a Könyvtár számára. Az Akadémia és a Könyvtár tervének összehangolatlansága számos hibának képezi alapját.

2./ Az elnökség élesen körülhatárolt, meghatározott feladatokat az elmúlt idők során Könyvtárunk elé nem szabott. Munkánkat intézményesen nem, csak tanácsaival irányította. Tervünk teljesítésének mértékét, módjait eddig nem ellenőrizte. Ellenőrzés csak a gazdasági ügykezelés vonalán történt rendszeresen. Nem határozta meg a gyűjtőkör végleges formáját és nem jelölte meg a súlypontot képező tudományágakat.

3./ Nem építettük ki intézményesen a szakosztályokkal való kapcsolatokat. Ennek folyo-

nányszerűen a gyűjtésnél - bár a gyűjtött könyvek megfeleltek a kívánalmaknak - nem volt meg a szakosztályok részéről a tervszerű irányítás. Ugyanez a hiba jelentkezett a rekatalogizálás vonalán is. Helyesebb lett volna, ha kívánásglisták a szakosztályok irányító közbejöttével érkeztek volna a Könyvtárhoz. A szakosztályokkal való kapcsolatunk lazasága a külföldi cserekapcsolat kiépítésénél is megnyilvánult, ugyanis a szakosztályok részéről a kezdeti irányítás után további irányítás nem történt. Hibát követtünk el azáltal, hogy csak a csere lebonyolításával törődtünk és nem hívtuk fel az Elnökség figyelmét arra a tényre, hogy az Akadémiai Kiadó pénzügyi tervfegyelemeire hivatkozva, nem tudja elküldeni az Elnökség által kívánt valamennyi címre az Actákat. Ebből konkrétan az a zavar származott, hogy az Acta Medica 2. és 3. száma nem jutott el az Elnökség által megadott valamennyi külföldi címre. Az Acták késedelmes megjelenése a cserekapcsolatok kiépítése szempontjából káros.

4./ A létszám alacsony volta akadályozta a nagyobbarányú rekatalogizálás, a mikro- és dokumentációs osztály felállítását.

5./ Moszkvai kollektorunk működése nem hozta meg a várt eredményt. Ennek oka egyrészt a szovjet intézményekkel szükséges előzetes tárgyalások hiánya, másrészt a különböző tudományterületekről történő beszerzések elvégzésére egy ember nem elég.

6./ Nem állt elegendő fedezet a restaurálásra és köttetésre.

Javaslatok:

1./a./ Szervezet.

A M.T.A. Könyvtára a jelenlegi Akadémiai Könyvtárból, mint Központi Könyvtárból és az akadémiai tudományos kutatóintézetek szakkönyvtáraiból egységesen összetett könyvtárrá szervezendő. E szakkönyvtárak állománya ezután úgy tekintendő, mint a Központi Könyvtár állományának kihelyezett része. Címanyagukat a Központi Könyvtár címtára is nyilvántartja. A könyvbeszerzés az előre tervezhető könyvek vonalán, a bibliográfiai feldolgozás, az intézetek könyvállományára vonatkozólag is a Központi Könyvtár feladata lesz. Az intézetek vezetői az előre nem tervezhető beszerzésekről közvetlenül intézkednek.

b./ Célkitűzés.

Az Akadémia Központi Könyvtára a tudományos kutatás szolgálatában áll. Gyűjtőkörét a könyvtár történelmileg kialakult gyűjteményeinek továbbfejlesztése s az Akadémia működésének új célkitűzései szabják meg. Gyűjtőkörre tehát:

I./ 1./ marxizmus-leninizmus tudományos irodalma / teljes/

2./ általános és magyar tudomány történet "

3./ nyelvi-, irodalom-, társadalom-, történettudományok / szovjet és népi demokráciák anyaga teljesen, az egyébből a fontos anyag./

4./ orientalisztika /teljes/

5./ magyar irodalom és tudomány fejlődése szempontjából fontos kéziratos anyag /teljes/

6./ régi magyar irodalom /teljes/

7./ éremgyűjtemények /teljes/

3./ Akadémia történet, akadémiai melléklet anyag. Széchenyi, Vörösmarty, Mikszáth, Mly-gyűjtemény stb. /teljes/.

9./ A 4-8. pontok alatt felsorolt kéziratok, vagy ritka anyag mikro-felvételai.

b./ Külföldi tudományos akadémiák és társulatok kiadványai. /teljes/.

II. A Központi Könyvtár gyűjti, de nem teljesítégre törekedve a természettudományi és műszaki tudományos anyag összehozható nagy műveit és az útvesztő területeiről fontos, a kutató intézetek által megjelölt részleteket.

1./ Az Akadémia Könyvtári bizottsága újraszervezendő, tudományos osztályok egy-egy tagjának részvételével. Feladatai: az Akadémia Könyvtára garantálásának elvi irányítása.

2./ Javasoljuk egy akadémiai könyvtártudományi albizottság létesítését, melynek tagjai lennének a magyar tudományos nagy könyvtárak vezetői.

4./ Kifejlesztendő a Könyvtár nagyszabású látogatottsága.

5./ A Könyvtárban a tudományos tájékoztató szolgálat továbbfejlesztendő, a könyvtári dokumentáció megszervezendő. Az Országos Dokumentációs Központ feloszlásával ündüléssal és jelenleg az Akadémiához tartozó szakmai dokumentációs központok egy-egy munkaterületükkel azonos gyűjtőkörű nagy könyvtárhoz csatolandók. Munkájuknak, tervfeladatainak szolgálatában kell állnia, tematikai irányításukat a szakminisztériumok az Akadémia megkeresésével látják el.

6./ A külföldi csere anyagra kifejlesztendő, hogy minden tudományos felírat, mely az Akadémia gyűjtőkörébe vág, továbbá azok, amelyek egyébként más intézményeknél nem járnak, - mint központi helyen az Akadémia Könyvtárban gyűjtessék. A csereanyag külföldre küldése közbeiktatott szerv mellátásával közvetlenül az Akadémia Könyvtárából történjék.

7./ Könyvtárunkban könyvtárszabati és restaurálósokhoz állítandó fel.

8./ A szovjet beszerzések megjavítására illetékes szakemberek kiküldése és a szovjet tón ezekkel való közvetlen tárgyalás megindítása kívánatos, továbbá a moszkvai megbízott mellé egy természettudományos képzettségű dolgozó beállítás.

9./ Megfelelő fedezet biztosításával megindítandó a Könyvtár tudományos programjának megállapítása, kéziratainak, keleti anyagának, egyes gyűjteményének tudományos feldolgozása, ismertetése, nyomtatott katalógus elkészítése, az Akadémia Könyvtára történetének feldolgozása, az Akadémia története forrásanyagának közlése.

10./ Az Akadémia épületének a közeljövőben meginduló átépítésével kapcsolatban a felsorolt könyvtári munkák folyamatos végzése mellett a Könyvtár dolgozóira fokozott feladatok hárulnak. Ellátásukhoz, valamint a felsorolt újonnan megszervezendő, vagy kibővíteni osztályokhoz a jelenlegi létszám felelnelendő.